

Марія Слюсаренко

ПРОСТИЙ СКЛАДНИЙ ЖАНР РЕПОРТАЖУ

У статті конкретизуються особливості репортажу як жанру інформування. Простежено погляди теоретиків жанрової форми, зосереджена увага на складових, що забезпечують ефективне спілкування.

Ключові слова: комунікація, репортаж, репортажний текст, фіксована миттєвість, наочність, теперішнє репортажу, нарис.

В статье конкретизируются особенности репортажа как жанра информирования. Прослежено взгляды теоретиков жанровой формы, сосредоточено внимание на составляющих, обеспечивающих эффективное общение.

Ключевые слова: коммуникация, репортаж, репортажный текст, фиксированное мгновение, наглядность, настоящее репортажа, очерк.

The article specifies reporting features as a genre information. Traced the views of theorists of genre form, focuses on components that ensure effective communication.

Key words: communication, reporting, reporting text, instant fixed, visibility, present reports, essay.

Репортажний виклад як форма оповіді був започаткований Геродотом [див. 7]. У журналістику ця форма прийшла в ХІХ ст., успішними репортерами стали Роман Голіян, Володимир Гіляровський, Егон Ервін Кіш та інші. Репортаж – жанр популярний. Здатність жанрової форми умовно переміщувати реципієнта в лоно події і знайомити з реаліями вочевидь визначає її загальну привабливість і перевагу над іншими.

Репортаж панує на телебаченні, значно рідше зустрічається він серед матеріалів друкованих видань. До репортажної форми повідомлення звертаються «Високий замок», «Корреспондент», «Репортер» та інші.

Простий для сприйняття та відтворення, яким може виглядати в момент першого ознайомлення, репортажний жанр у процесі його теоретичного опрацювання висуває низку каверзних запитань: чому репортаж належить до інформаційних жанрів, якщо для нього характерна образність? чим відрізняються нарис і репортаж? як практично розпізнати репортаж і звіт?

У науковому обігу функціонує значна кількість розвідок, присвячених репортажу, до його пояснення вдавалися вітчизняні та зарубіжні науковці: Білодід І., Василенко М., Здоровега В., Назар Р., Галлер М., Вайшенберг З., Ройман К., Смелкова З., Солганик Г., Стрельцов Б.,

Тертичний О., Шостак М. та інші. У кожній з робіт узагальнено відзначають такі риси жанру, як динамізм, стрімкість викладу, картинність, кінематографізм, ефект присутності репортера [див. 9]; деталізується якась визначальна ознака: автентичність [див. 7], час репортажу [див. 20], [див. 3], але вичерпні дані про жанрову форму не подаються.

Конкретизація визначальних ознак репортажу **актуальна** для покращення його опанування та доповнення прогалін у жанрознавстві.

У радянські роки, коли керувалися класичним поділом журналістських матеріалів на три відомі групи, більшість учених зараховували репортаж до інформаційних. Вважалося, що в жанрі «головує функція повідомлення з елементами динамічного опису» [19, с. 83], його мета – «відтворення події» [див. 10], що, на відміну від звіту, який показує подію в завершенні, репортаж висвітлює окремих її фрагмент. Одночасно в науковому середовищі виникали й деякі дискусійні думки. Зазначаючи, що репортаж – жанр інформаційний, казали про властиві йому «критику та полеміку» [10, с. 174]; висловлювалися про репортаж як жанр синтетичний, який «неточно було би відносити до інформаційних» [20, с. 73]. Одні дослідники твердили, що жанр може використовувати виражальні засоби аналітичних та художньо-публіцистичних форм [див. 21], інші заперечували можливість у таких повідомленнях «авторських відступів аналітичного характеру» [19, с. 83]. Відзначаючи лексичну строкатість репортажу, вважали доцільним залучити його до групи зразків поряд із нарисом і кореспонденцією [13, с. 146].

Сучасне жанрознавство відзначається розмаїтістю типологій, однак у поглядах на окремі жанри, і репортаж зокрема, розбіжностей не меншає. По-перше, триває дискусія щодо визначення жанрової групи репортажу. М. Кім, наприклад, зараховуючи репортаж до інформаційних жанрів, одночасно називає властивими для нього оцінку, пояснення, порівняння і навіть схему розгортання думки у формі тріади: теза – аргумент – висновок [12, с. 187]; продовжують вирізняти інформаційні та аналітичні репортажі [див. 17], кажуть про існування літературних репортажів [див. 24]. Тим часом у визначенні зарубіжних дослідників, репортаж – це «жанр інформування, а не полеміки чи

фейлетону» [7, с. 290], «враження від фактів без пояснень та коментарів» [5, с. 31], «факти, враження без власної думки щодо самої події» [3, с. 411]. По-друге, в нових класифікаціях триває зближення репортажу, замальовки і нарису [11, с. 14], [див. 9], [15, с. 239]. По-третє, українські та російські теоретики, переорієнтувавшись на наукові надбання західних колег, активно залучають до жанрів журналістики такі форми, як фіче, ньюс-фіче, кейс, глоса [див. 15], [див. 9], що ускладнює розуміння і потребує додаткових пояснень.

Мета статті: систематизувати індивідуальні риси репортажу. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань:** проаналізувати наукові праці, присвячені репортажу; деталізувати поняття фіксована миттєвість, наочність і показ; виявити спільні та відмінні риси репортажного й нарисового відтворення.

Суть друкованого репортажу допомагає збагнути його телевізійний побратим, який, супроводжуючи інформаційні повідомлення, буквально відтворює на екрані картину дійсності. У пресі репортаж у чистому вигляді трапляється нечасто, поширеними є форми викладу з елементами репортажу. На ці обставини вказує М. Галлер, який розмежовує репортажі й репортажні тексти, що виникають внаслідок змішування кількох жанрових форм [див. 7]. Залучення до репортажного жанру репортажних текстів стало причиною виникнення думки про елементи аналітики в цій формі. Зразком канонічного можна назвати репортаж «Перемога Геннадія Кернеса», надрукований у журналі «Кореспондент» [див. 2].

Корисним теоретичним надбанням жанрології стало трактування матеріалів друкованих ЗМІ крізь призму складових ефективної комунікації. Л. Дускаєва пояснює журналістську діяльність як соціальне орієнтування на дії, яке передбачає кілька етапів: діагностика дійсності, ціннісне опрацювання накопичених фактів, виявлення проблемних ситуацій і ухвалення управлінських рішень [8, с. 135]. Авторка доводить, що матеріали кожної із трьох жанрових груп різняться намірами журналіста й фактором адресата. Інформаційні жанри, на її переконання, покликані повідомляти про зміни у світі, «задовольняти змістові очікування адресата», а журналіст-інформатор,

відтворюючи зовнішній вигляд новини, її ознаки і властивості, має попередити випадки сумніву, невизначеності, неповноти уяви реципієнта, підготувати основу, «емпіричний фундамент» для ціннісного опрацювання фактів як наступного кроку в пізнанні світу» [8, с. 131]. Щоправда, Л. Дускаєва виокремлює своєрідні (не завжди зрозумілі) різновиди у кожній із груп, а до репортажної, на наше переконання, зараховує такі із запропонованих інформаційних жанрів: *Простір події, Місце розвитку ситуації, Дії особи* [8, с. 139].

М. Галлер пояснює жанрову форму як знаряддя до успішної публічної комунікації, своєрідний «місток» «між темою, засобом інформації, його (авторськими. – М. С.) інтенціями або навичками та очікуваннями читачів» [7, с. 90]. Пріоритетною у визначенні жанру, на думку дослідника, є комунікаційна функція повідомлення.

Репортаж зосереджений на детальному відтворенні різноманітних зовнішніх характеристик події [12, с. 185], на ознаках і властивостях. Відповідаючи на запитання, що відбулося? де? хто учасники?, він деталізує, як це виглядало? Репортаж характеризують як «зримий жанр» [10, с. 172], «живі новини» [23, с. 57], «серію малюнків» [12, с. 187]. Мета репортера – донести інформацію через органи відчуття, справити враження гамою кольорів, тональністю звуків, тембром голосу, а за потреби, конкретизувати зображене через смакові властивості, запахи чи відчуття на дотик. Професіональний автор максимально достовірно відтворює захід будь-якого змісту і масштабу: промовисто показує атмосферу судового засідання чи силу стихії, деталізує розмах пожежі чи запал і дух суперництва у спортивному змаганні.

Цінність всякого інформаційного жанру – наявність новизни відомостей, репортаж цікавий «новими гранями відомого» [8, с. 259]. Кожний із репортерів, висвітлюючи тривалу в часі пригоду, показує певний етап її розгортання, низка репортажів характеризує подію в завершенні, створює цілісне враження. Показовими стали репортажі про поведінку фанів у містах Франції, де тривали футбольні чемпіонати Євро – 2016.

Для репортера важливе вміння показати. Показу не властиві узагальнені слова (добре, погано, жахливо), які містять непідтверджену оцінку і безпідставно нав'язують її іншим; репортаж актуальний безпосередністю відтворення, плавним рухом від одного предмета до іншого, детальним і панорамним зображенням, що дозволяє читачеві винести власну думку. Майстерним можна назвати такий репортаж, читаючи який, людина втрачає відчуття реальності й цілком занурюється у відтворену подію, її контакт із текстом перетворюється у контакт із письмово зображеною дійсністю.

Кажуть, що репортер чутливий, як оголений нерв [див. 5]. Він професійно вміє зробитися зацікавленим спостерігачем, допитливим свідком, стати очима і вухами аудиторії, досягти такого рівня довіри, коли можна говорити про «умовне злиття журналіста і читача» [див. 16]. Репортер відповідальний за те, що побачить аудиторія, його порівнюють з «думаючою камерою» [6, с. 309], що зосереджено добирає елементи показу і таким чином скеровує погляд читача [див. 16]. Відтворюючи картину дійсності крізь призму власних цінностей, акцентуючи на окремих подробицях і деталях, журналіст впливає на враження і настрої читачів, викликає думки, допомагає розгледіти приховане. Відомо, що в кінці XIX ст. московська Неглінка перетворювалася на потік нечистот, майстерний репортаж В. Гіляровського став підставою для наведення ладу в занедбаному підземеллі.

Жанровизначальною ознакою репортажу є збіг часу події з часом інформування про неї, невласлива для інших форм так звана «фіксована миттєвість» [20, с. 36]. Газетяр спочатку візуально знайомиться з подією, а потім створює матеріал про неї, час споглядання і час оприлюднення повідомлення реально віддалені. Репортажна форма цінна достеменністю відтворення, констатацією вигляду якогось фрагменту простору в конкретному відрізку часу. Використовуючи дієслова теперішнього часу, називні конструкції, особові займенники та інші мовні форми, репортер імітує в тексті одночасність спостереження і віщання, гарантує достовірність зорових фактів як першоджерело, очевидець, який «не просто розповідає про події, не просто описує їх – він фіксує безпосередні, живі, зараз, тут тривалі події» [20, с. 39].

«"Теперішнє репортажу" створює відтінок єдності відтворюваного з відтворювачем» [20, с. 37], засвідчує відповідність зображуваного справжньому його станові. Для репортажу властива авторська присутність і на місці події, і в тексті повідомлення. Творець замітки може не відвідувати заходу, і це відчувається в процесі ознайомлення з матеріалом: інформатор розказує про подію, що відбувається чи відбулася десь там, веде мову ніби з певної відстані. Тим часом репортер творить таке повідомлення, в якому він фігурує осібно, як «композиційний, і стилістичний, і сюжетний центр» [20, с. 68], візуально віщає з самої гущі.

Нарисист, як і репортер, знімає інформацію зблизька [20, с. 286], але подає матеріал з відстані; у нарисі «автор з його комплексом ідей завжди зберігає дистанцію певного відчуження від дійсності», в тексті повідомлення функціонує його образ. Особливістю художньо-публіцистичних жанрів є двоплановість оповіді, синтез наукового й белетризованого; постать автора асоціюється з конкретно-реальною складовою, образ автора має місце в умовно-вигаданому плані повідомлення. У нарисі автор «приймає двоєдину природу: автор-оповідач і герой-мандрівник», перший виконує «когнітивну та публіцистично-художню функції», другий – «встановлює контакт з новим для нього світом» [1, с. 31]. Памфлетист, спостерігаючи за дійсністю віддалено, засобами слова творить власний образ, який функціонує в сатиричній картині й «руйнує спотворену реальність» [17, с. 92].

Нарис і репортаж мають деякі спільні риси, що дає хибні підстави для ототожнення двох форм.

Репортер так само як і нарисист повідомляє про місце, яке відвідав і бачив навч. Кожен із них залучає в текст деталі, подробиці, голоси, портрети, думки інших, забезпечує наочність або зримість. Важливо, що призначення різноманітних показних елементів обстановки в кожному жанрі індивідуальне, «у репортажі очевидність несе інформаційну функцію, функцію повідомлення про абсолютно конкретну подію < ... > у нарисі наочне відтворення має на меті узагальнення, типізацію < ... > оживлення складних для сприйняття роздумів автора» [20, с. 88].

Мова і нарис, і репортажу – емоційно забарвлена; автори активно використовують образні вислови та порівняння розмовного стилю. Мовні засоби вираження недостатня підстава для теоретичного споріднення двох жанрів. Образна лексика кожної із форм підпорядкована різній меті, як зазначає М. Шостак, там, де в мереживі і воланах авторська думка – там нарис, там, де новина в оборках – там «новина-малюнок» [23, с. 60].

Нарис і репортаж мають різне призначення. У визначенні М. Галлера, функція репортажу – «зробити читача учасником», дати йому вільно сформулювати власне бачення реальності, тим часом функція нарису – «унаочнення абстрактних змістів» [8, с. 108]. Плідною щодо пояснення природи нариса та розуміння репортажу є думка О. Александрова. На його переконання, «метою нариса ніколи не може бути проста передача фактів» [1, с. 24], автор-публіцист аналізує факти, коментує та узагальнює свої думки, тобто «відображає дійсність та привносить у неї зміст» [1, с. 25]. Мета репортера – візуалізувати новину, «проілюстрованим» фактом вплинути на почуття [13, с. 33].

Отже, вичерпну характеристику жанрової форми репортажу можна створити на прикладі його канонічного інформаційного зразка. Таке повідомлення візуалізує новину, доповнює суху інформацію, показує зовнішній вигляд фрагменту дійсності, готує базу для роботи аналітиків. Визначальні риси репортажу – картинність, наочність, «фіксована миттєвість» і авторська присутність в тексті повідомлення виникають внаслідок залучення образних висловів, показу елементів обстановки, використання мовних одиниць теперішнього часу. Нарис і репортаж представляють різні жанрові групи, що засвідчується комунікаційною метою автора, фактором адресата й функцією кожної з форм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александров Олександр Подорожній нарис: «пам'ять жанру». Стаття перша. На перетині видів масової комунікації // Діалог: Медіа-студії: збірник

- наукових праць / ред. кол.: відп. ред. Александров О. В. [та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2015. – Вип. 20. – С. 8 – 35.
2. Бухтяр Виталий Победа Геннадия Кернеса // Корреспондент, 26 ноября 2010, с. 36–37.
 3. Вайшенберг З. Новинна журналістика: Навчальний посібник / за заг. ред. В. Ф. Іванова / З. Вайшенберг. – К. : Академія Української преси, 2004. – 262 с.
 4. Василенко М. К. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі : монографія / М. К. Василенко. – К., 2006. – 236 с.
 5. Вуароль Мішель Гід газетяра: пер. з франц. / Мішель Вуароль. – К, 2003. – 64 с.
 6. Газетные жанры: [сборник / ред. коллегия: В. И. Власов и др.]. – 2-е изд., перераб. – М. : Политиздат, 1976. – 176 с.
 7. Галлер Міхаель Репортаж: навчальний посібник / Міхаель Галлер. / перекл. з нім. В. Кличенко, Б. Олійник; за заг. ред. В. І. Іванова . – К. : Академія Укр. Преси, Центр Вільної Преси, 2011. – 348 с.
 8. Дускаева Л. Р. Принципы типологии газетных речевых жанров // Язык современной публицистики: сб. статей / сост. Г. Я. Солганик. – 2-е изд., испр. – М. : Флинта : Наука, 2007. – С. 115 – 143.
 9. Деловая журналистика / [А. Афанасьева и др.]; отв. ред. А. В. Вырковский. – М. : МедиаМир, 2012. – 728 с.
 10. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості: підручник. – 2-ге вид., перероб. і доповн / В. Здоровега. – Львів : ПАІС, 2014. – 268 с.
 11. Ким М. Н. Жанры современной журналистики. – СПб. : Издательство Михайлова В. А., 2004. – 336 с.
 12. Ким М. Н. Репортаж: технология жанра / М. Н. Ким. – СПб. : Издательство Михайлова В. А., 2002. – 225 с.
 13. Мова сучасної масово-політичної інформації / І. К. Білодід, М. М. Пилипинський, К. В. Ленець, І. М. Колесник та інші. – К. : Наукова думка, 1979. – 215 с.

14. Назар Р. М. Репортажний текст: структура, семантика: монографія / Р. М. Назар / За наук. ред. канд. філол. наук, доцента М. О. Віктоніва. – Донецьк : Світ книги, 2012. – 156 с.
15. Публіцистика. Масова комунікація: Медіа-енциклопедія / За заг. ред. Ф. В. Іванова. – К. : Академія Укр. Преси, Центр Вільної Преси, 2007. – 780 с.
16. Сабитов Данияр Как написать репортаж? 1. 05. 2013. [Электронный ресурс] Режим доступа : <http://sabitov.kz/2013/05/01/kak-napisat-reportazh>
17. Слюсаренко М. І. Жанрово-комунікаційні особливості памфлетів Миколи Хвильового доби «Камо грядеши» : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27. 00. 04 / М. І. Слюсаренко. – К., 2015. – 186 с.
18. Смелкова З. С. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами: учебное пособие / З. С. Смелкова, Л. В. Ассукрова, М. Р. Сальникова. – М. : Флинта: Наука, 2002. – 320 с.
19. Современная газетная публицистика: Проблемы стиля / отв. ред. д-р филол. наук И. П. Лысакова, д-р филол. наук проф. К. А. Рогова. – Ленинград: Изд-во Лен. ун-та, 1987. – 120 с.
20. Солганик Г. Я. Стиль репортажа / Г. Солганик. – М., 1970. – 76 с.
21. Стрельцов Б. В. Основы публицистики: Жанры / Б. Стрельцов. – Минск, 1990. – 240 с.
22. Тертычный А. А. Жанры периодической печати: учебное пособие / А. Тертычный – М. : Аспект Пресс, 2000. – 312с.
23. Шостак М. И. Репортер: профессионализм и этика / М. Шостак. – М. : Изд. РИП Холдинг, 2003 – 165с. – (Практическая журналистика).
24. Яблонський М. Репортаж Петра Волиняка «Кубань – земля українська, козача...»: жанрові та художньо-публіцистичні особливості // Діалог: Медіа-студії: Збірник наукових праць / ред. кол.: відп. ред. Александров О. В. [та ін.]. – Одеса: Астропринт, 2015. – Вип. 20. – С. 116 – 127.

REFERENCES

1. Aleksandrov, O. (2015), Podorozhniy narys: «pam"yat' zhanru». Stattya persha. Na peretyni vydiv masovoyi komunikatsiyi, [Traveler essay "Memory genre."

- Article One. At the intersection of mass communication types], Dialoh, zbirnyk naukovykh prats', Astroprint, Odesa, vol. 20, pp. 8–35. Ukraine.
2. Buhtjar, Vitalij (2010), Pobeda Gennadija Kernesa [Victory Gennady Kernes]. Korrespondent, November 26, pp. 36–37, Ukraine.
 3. Vaishenberh, Z. (2004), Novynna zhurnalistyka: Navchalnyi posibnyk [News journalism: Manual] , Akademiia Ukrainskoi presy, Kyiv, Ukraine.
 4. Vasylenko, M. K. (2006), Dynamika rozvytku informatsiinykh ta analitychnykh zhanriv v ukrainskii presi : Monohrafiia [The dynamics of information and analytical genres in Ukrainian press: Monograph], Instytut zhurnalistyky KNU imeni Tarasa Shevchenkv, Kyiv, Ukraine.
 5. Vuarol, Mishel (2003), Hid hazetiara [Guide newsmen], Translated by Sabri, Julia, Kyiv, Ukraine.
 6. Vlasov, V. I. (1976), Gazetnye zhanry: [Sbornik / Red. kolegija: V. I. Vlasov i dr.], Politizdat, 176 p. Moskow, Russia.
 7. Haller, Mikhael (2011), Reportazh: Navchalnyi posibnyk [Report: Textbook], Akademiia Ukr. Presy, Tsentri Vilnoi Presy, Kyiv, Ukraine.
 8. Duskaeva, L. R. (2007), “The principles of the typology of newspaper speech genres” [The principles of the typology of newspaper speech genres], sbornik statej, issue 2, pp. 115 – 143, Flinta: Nauka, Moskow, Russia.
 9. Afanas'eva, A. (2012), Business Journalism, MediaMir, Moskow, Russia.
 10. Zdroveha, V. (2014), Teoriya i metodyka zhurnalist-s'koyi tvorchosti: pidruchnyk [Theory and methods of journalistic work: Tutorial], PAIS, Lviv, Ukraine.
 11. Kim, M. N. (2004), Genres of modern journalism [Genres of modern journalism] Izdatel'stvo Mihajlova V. A., Saint Petersburg, Russia.
 12. Kim M. N. (2002), Reportazh: tehnologija zhanra [Report: genre Technology] Izdatel'stvo Mihajlova V. A., Saint Petersburg, Russia.
 13. Bilodid, I. K., (1979), Mova suchasnoyi masovo-politychnoyi informatsiyi [Language of modern mass political information], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

14. Nazar R. M. (2012), Reportazhnyi tekst: struktura, semantyka: Monohrafiia [Reportage text: structure, semantics], 156 p., Svit knyhy, Donetsk, Ukraine.
15. Ivanov, F. V. (2007) Publitsystyka. Masova komunikatsiia: Media-entsyklopediia [Opinion journalism. Masov komunikatsiya: Media-Enzyklopädie], Akademiia Ukr. Presy, Tsentr Vilnoi Presy, 780 p., Kyiv, Ukraine.
16. Sabitov Danijar (2013), Kak napisat' reportazh? [Elektronnyj resurs] Rezhim dostupa : <http://sabitov.kz/2013/05/01/kak-napisat-reportazh> (access March 2016).
17. Sljusarenko, M. I. (2015) Zhanrovo-komunikacijni osoblivosti pamfletiv Mikoli Hvil'vogo dobi «Kamo grjadeshi» [Genre and communication features pamphlets Khvylovy day "Quo Vadis"], 186 p. Kyiv, Ukraine.
18. Smelkova Z. S. (2002), Ritoricheskie osnovy zhurnalistiki. Rabota nad zhanrami: Uchebnoe posobie, Flinta: Nauka, 320 s., Moskow, Russia.
19. Sovremennaja gazetnaja publicistika: Problemy stilja, (1987). 120 p. Leningrad, Russia.
20. Solganik, G. Ja. (1970), Stil' reportazha [The style of reportage], 76 p., Moskow, Russia.
21. Strel'cov, B. V. (1990), Osnovy publicistiki: Zhanry [Basics of journalism: Genres], 240 p. Minsk, Belarus.
22. Tertychnyj, A. A. (2000), Zhanry pereodicheskoy pechati: Uchebnoe posobie [periodicals Genre: Tutorial], Aspekt Press, 312 p., Moskow, Russia.
23. Shostak, M. I. (2003), Reporter: professionalizm i jetika, [Reporter: professionalism and ethics], RIP Holding, 165p., Moskow, Russia.
24. Yablons'kyi, M. (2015), Reportazh Petra Volynnyaka «Kuban' – zemlya ukrayins'ka, kozacha...»: zhanrovi ta khudozhn'o-publitsystychni osoblyvosti [Reports Peter Volynian "Kuban - Ukrainian land, Cossack ... ": the genre, artistic and journalistic features]. Dialoh, Zbirnyk naukovykh prats', Astroprynt, Odesa, vol. 20, pp. 116–127.